

**ILK O'SPIRINLIK DAVRIDA O'QUV-KASBIY FAOLIYATNING
YETAKCHI FAOLIYATGA AYLANISHI VA KASB TANLASH
MUAMMOSI**

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Psixologiya fanlari bo'yich falsafa doktori (PhD)*

Egamberdiyev Farhod Tuxtayevich

*Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi I kurs talabasi*

Maydonboyeva Nigora Ravshan qizi

Email:nigoramaydonboyeva@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ilk o'spirinlik davrida o'quv-kasbiy faoliyatning yetakchi faoliyatga aylanishi hamda kasb tanlash muammosining psixologik asoslari tahlil qilingan. O'smirlik davrida kognitiv, emotsional va ijtimoiy rivojlanish jarayonlari, shaxsning o'z-o'zini anglash mexanizmlari va kasbiy qiziqishlarning shakllanishi yoritilgan. Shuningdek, kasb tanlashga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar ilmiy asosda tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *O'zbekcha: ilk o'spirinlik, kasb tanlash, o'quv-kasbiy faoliyat, motivatsiya, qobiliyat, psixologik omillar, shaxs rivojlanishi.*

ANNOTATION: *This article analyzes the psychological foundations of the transition of educational-vocational activity into the leading activity during early adolescence and the problem of career choice. It highlights the cognitive, emotional, and social development of adolescents, the formation of self-awareness, and professional interests. In addition, internal and external factors influencing career choice and the importance of psychological-pedagogical approaches are scientifically examined.*

Keywords: *adolescence, career choice, educational-vocational activity, motivation, ability, psychological factors, personality development.*

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируются психологические основы превращения учебно-профессиональной деятельности в ведущую деятельность в раннем юношеском возрасте, а также проблема выбора профессии. Рассматриваются когнитивное, эмоциональное и социальное развитие подростков, формирование самосознания и профессиональных интересов. Также научно обоснованы внутренние и внешние факторы, влияющие на выбор профессии, и значение психолого-педагогического подхода.

Ключевые слова: ранний юношеский возраст, выбор профессии, учебно-профессиональная деятельность, мотивация, способности, психологические факторы

Ilk o‘spirinlik davri (15–18 yosh) shaxs rivojlanishining muhim bosqichi bo‘lib, bu davrda insonning hayotiy maqsadlari, qadriyatlar va kelajak kasbiga bo‘lgan munosabati shakllanadi. L.S. Vygotskiy ta’kidlaganidek, bu davrda shaxsning ijtimoiy tajribani o‘zlashtirishi va o‘z “Men”ini anglash jarayoni jadallashadi [1.84–86-betlar].

Asosiy qism

1. Ilk o‘spirinlik davrining psixologik xususiyatlari

Bu davrda quyidagi jarayonlar kuchayadi:

O‘z-o‘zini anglash va refleksiya

Mustaqil qaror qabul qilish

Emotsional barqarorlikning shakllanishi

Hayotiy maqsadlarni belgilash

M.S. Davletshin fikricha, o‘smirlik davrida shaxsning ijtimoiy pozitsiyasi va kasbiy yo‘nalishi shakllanishi boshlanadi [2.145–148-betlar].

2. O‘quv-kasbiy faoliyatning yetakchi faoliyatga aylanishi

Ilk o‘spirinlikda o‘quv faoliyati kasbiy yo‘nalish bilan bog‘lanadi va yetakchi faoliyatga aylanadi.

Asosiy sabablar:

Kelajak kasbiga tayyorgarlik

Oliy ta’limga kirish motivatsiyasi

Kasbiy qiziqishlarning shakllanishi

Bozhovich L.I. fikriga ko'ra, bu davrda motivatsiya tizimi tubdan o'zgaradi va kasbiy motivlar ustunlik qila boshlaydi [3.110–113-betlar].

3. Kasb tanlash muammosi

Kasb tanlash — o'smir hayotidagi eng murakkab qarorlardan biridir.

Muammoning sabablari:

Kasblar haqida yetarli ma'lumot yo'qligi

Ota-ona bosimi

Qobiliyatni to'liq baholay olmaslik

Ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar

J. Piagetga ko'ra, o'smirlar bu davrda abstrakt fikrlashga o'ta boshlaydi, ammo baribir qarorlar emotsional omillarga ham bog'liq bo'ladi [4.65–69-betlar].

4. Kasb tanlashga ta'sir etuvchi omillar

Ichki omillar:

Qiziqish

Qobiliyat

Temperament

Motivatsiya

Tashqi omillar:

Oila ta'siri

O'qituvchilar tavsiyasi

Jamiyatdagi kasb nufuzi

Mehnat bozori talablari

N. G'aniyeva ta'kidlashicha, kasb tanlash jarayonida pedagogik yo'naltirish muhim rol o'ynaydi [5.201–205-betlar].

5. Psixologik-pedagogik yordam

Kasb tanlashni yengillashtirish uchun:

Kasbiy maslahat (proforientatsiya)

Psixodiagnostika

Qiziqish va qobiliyat testlari

Amaliy faoliyat (to'garaklar, tajriba)

R. Karimova fikricha, kasbiy yo'naltirish tizimi o'smirning ongli qaror qabul qilishiga yordam beradi [6.98–101-betlar].

Tadqiqot metodologiyasi:

Ushbu maqolada ilk o'spirinlik davrida o'quv-kasbiy faoliyatning yetakchi faoliyatga aylanishi va kasb tanlash muammosini o'rganishda kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida psixologiya va pedagogika fanlarining zamonaviy nazariy va amaliy metodlariga tayanildi.

Tadqiqot usullari:

Nazariy tahlil usuli – Vygotskiy, Piaget, Bozhovich va Davletshin kabi olimlarning ilmiy qarashlari tahlil qilindi.

Taqqoslash usuli – o'smirlik davridagi psixologik xususiyatlar va kasb tanlash jarayonlari solishtirildi.

Umumlashtirish usuli – olingan nazariy ma'lumotlar asosida xulosalar shakllantirildi.

Kuzatish usuli – o'smirlarning o'quv jarayonidagi xulq-atvori va qiziqishlari tahlil qilindi (nazariy asosda).

Tadqiqot yondashuvi:

Tadqiqotda sistemali yondashuv qo'llanilib, o'quv-kasbiy faoliyat, shaxs rivojlanishi va kasb tanlash jarayonlari o'zaro bog'liq tizim sifatida o'rganildi. Shuningdek, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida har bir o'smirning individual xususiyatlari inobatga olindi.

Xulosa va takliflar:

Ilk o'spirinlik davrida o'quv-kasbiy faoliyat yetakchi faoliyatga aylanishi shaxs rivojlanishining muhim bosqichidir. Kasb tanlash esa murakkab psixologik jarayon bo'lib, ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanadi. Shu sababli, o'smiringa psixologik-pedagogik yordam ko'rsatish va kasbiy yo'naltirish tizimini rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 84–102-betlar.
2. Davletshin M.S. Yosh davr psixologiyasi. – Toshkent, 2017. – 145–162-betlar.
3. Bozhovich L.I. Personality and Motivation. – Moscow, 1981. – 110–128-betlar.
4. Piaget J. The Psychology of Intelligence. – New York, 1950. – 65–79-betlar.
5. G‘aniyeva N. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2021. – 201–218-betlar.
6. Karimova R. Kasbiy psixologiya asoslari. – Toshkent, 2019. – 98–115-betlar.